

סימן נא

בענין ברכת שהכל ובורא נפשות

התשובה "ויש לחלק" ולכן ציין מרן לסוף הסימן.

וכאמור, למעשה דעת מרן שליט"א לומר נהיה בסגול.

בענין לסיים בברכת בורא נפשות "בא"י חי העולמים" – הגם שבמעשה רב כתב כן (ועיין בביאור הגר"א סי' רז סק"ד) וכתב המ"ב (שם סק"ה) "ודעת הגר"א לחתום בה בשם כמו שמוזכר בירושלמי, ומכל מקום העולם לא נהגו כן" ומקורו ממגן גבורים. וכן גם מוסרים בשם החזו"א שלא הי' חותם בשם. וכן שמעתי מרבינו שלא לחתום בשם. ותדיר היה אומר (כמדומני גם כן) שמחדשי קהילת אשכנז – פרושים בעיה"ק ת"ו היו מתלמידי ותלמידי תלמידי הגאון, ואם הם לא נהגו לחתום בשם עלינו לילך אחרי הנהגותיהם, ולא לשנות.

סימן נב

בענין ברכה כשיוצא מבית האסורים

אודות מי שיצא מבית האסורים, אם יברך הגומל ומתיר אסורים.

א. חז"ל (ברכות דף נד ע"ב) תיקנו שארבעה חייבים להודות, והיינו לברך ברכת הגומל, וחד מהם היוצא מבית האסורים, ומבואר שם ברא"ש (סי' ג) ד"ברכת הגומל במקום תודה נתקנה", וכמו שסידר בעל החיי אדם סדר אמירת קרבן תודה (נדפס בחיי אדם אחרי סימן סט וראה מ"ב סימן ריח סקל"ב).

אודות שאלתו בנוסח והגיית "ברכת שהכל" אם צריך לומר נהיה ב"י" קמוצה או לבטאות ה"י" בסגול, וכן אם לדעת מרן שליט"א צריך לסיים ברכת בורא נפשות בא"י חי העולמים כפי שמובא במעשה רב שכך נהג הגר"א.

בענין הגיית המילה "נהיה" בקמץ או בסגול, המג"א (סי' קסז סק"ח וסי' רד סק"ד) הביא דברי החכמת מנחם לומר נהיה בסגול שהוא לשון בינוני ולא בקמץ שהוא לשון עבר שרוב הברכות נתקנו בלשון בינוני "ויש לילך אחר הרוב", והמג"א (קסז) פליג עליו. וכדעת המג"א כתבו בברכ"י וביעב"ץ (סי' קד) והוסיפו האחרונים שבסגול זה לשון בקשה (עיין שע"ת) ועוד הוסיפו שזה לשון עתיד כמו בברכת התורה שאנו אומרים "ונהי" אנחנו וצאצאנו וכו'". אמנם במעשה רב (עו) כתב לומר "היו"ד בסגול", וכך הוא מנהגו של מרן רבינו שליט"א. וראה בספר פסקי תשובה (סימן קמה) שכתב "נראה ברור דצ"ל נהיה ביו"ד קמוצה", ועל זה ציין מרן רבינו שליט"א בכתי"ק "עיין שו"ת מעיל צדקה סו"ס מב ובמעשה רב סי' עו", ומסתמא מה שציין רבינו לדברי המעיל צדקה לסוף הסימן כוונתו להשיב על דברי הפסקי תשובה שסגול אינו לשון בינוני אלא לשון בקשה לעתיד, והראי' מנוסח ברכת התורה שאנו מתפללים "ונהיה (בסגול) אנחנו וכו'". וטענה זו מובאת גם בספר מעיל צדקה אלא שהוסיף שם בסוף

והנה לדעת המג"א (ריש סימן ריט) מברכים הגומל רק אם נחבש על עסקי נפשות, ומבאר הבאה"ל (שם ד"ה חבוש) דגם זה רק כשהיה חשש שמא יגמר דינו למיתה, אולם אם נענש רק בשיבה בבית האסורים ואינו בסכנת נפשות, אף שנחבש על עסקי נפשות אין מברך הגומל בצאתו מבית האסורים. ופשוט שהמג"א מדבר רק לגבי חיוב ברכת הגומל מדין יוצא מבית האסורים, אבל אם המצב בבית האסורים גופא הינו בחזקת סכנה – יודה המג"א דצריך לברך אף שיושב על עסקי ממון.

לעומת דעת המג"א ודעימי' מצאנו לחבל אחרונים (ראה בברכ"י ובא"ר שם) שכתבו לחייב ברכת הגומל ביוצא מבית אסורים אף אם לא הי' סרך סכנה, ותמכו יתדותם בדברי הרבינו יונה (דף מג ע"א ברי"ף) שהביא בשם רב האי גאון "וחבוש רוב פעמים הוא חבוש בעבור ממון ואין סכנתו גדולה כל כך".

ועיין במחה"ש (שם) דמבאר דברי רב האי גאון דכונתו דחבוש בעבור ממון ולא על עסקי ממון, והיינו שסיבת המאסר על עסקי נפשות אולם תכלית החבישה לעונש ממוני בלבד, וא"כ אין זו סכנה כ"כ ואעפ"כ סובר המג"א דכיון דנחבש על עסקי נפשות יברך הגומל [ודלא כהבאה"ל].

וכבר הביא בשו"ר ברכה דלכאורה מחלוקת זו – תלויה במחלוקת המחבר והרמ"א אודות ברכת הגומל על חולי שאין בו סכנה לדעת המחבר מברכים ולדעת הרמ"א

אין מברכים. והיינו לדעת המחבר באותם ארבעה שחייבים להודות ובכללם חולה שנתרפא אין צריך שיהא חולה שהיתה בו סכנה, וא"כ ה"ה ביוצא מבית האסורים, ואילו לדעת הרמ"א בעינן הצלה ממות לחיים. אולם המג"א ודאי לא ס"ל דתליא האי בהאי שהרי המג"א אזיל בדעת המחבר לחייב חולה שאין בו סכנה בברכת הגומל ואף על פי כן כתב שהיוצא מבית האסורים בלא סכנה לא יברך.

ב. הלכה למעשה שמעתי ממרן שליט"א שכל שלא הי' סכנת חיים בהיותו בבית האסורים לא יברך הגומל. אולם אמר רבינו (במענה לשאלת הגה"צ ר"ד סגל שליט"א בשם אסיר שהשתחרר) כי נראה דיש מקום שיברך מתיר אסורים.

וראיתי שכן כתב בקצות השלחן (סי' סה בדי השלחן ס"ק ד) אמנם שם הציע שיכוין בברכות השחר באומרו מתיר אסורים - גם על שיחרורו, ושבתי ושאלתי למרן שליט"א בזה, והסכים שאם אכן האסיר יודע שהוא עתיד להשתחרר באותו יום יכול לכוין בברכות השחר בברכת מתיר אסורים והרי זה עולה גם על שחרורו מן הכלא.

ולא אמנע מלהביא כי ראיתי מי שרוצה להוכיח מספר לקט יושר דאין לברך ברכת מתיר אסורים ביוצאו מבית האסורים, דלא כמו שהבאנו בשם מרן שליט"א אולם נדמה לענ"ד שלכאורה אין מדבריו ראייה, וז"ל הלקט יושר (מהדורת פריימאן עמ' 40) "וזכרני שא' בני ריינוס כשאתד יוצא מבית

האסורין חבריו שופכין מעט מים על פניו ואומר לו ברוך מתיר אסורים ובאושטריך אינם נוהגים כן, והי' משבח בזה המנהג בני אושטריך, כי מה יש להשיב לשבוי על זה כשמשבח אחד להקב"ה או למה משבח עתה יותר משאר פעמים". ונראה מלשוננו כי מנהג אנשי ריינוס הי' כי בצאת האסיר מבית הכלא, הי' אחד מחבריו של המשתחרר מברך ברכת מתיר אסורים, ולכך שיבח רבו של הלקט יושר (בעל התרומת הדשן) את מנהג אנשי אוסטריך שלא נהגו כן, ותמה על מנהג ריינוס משני טעמים, הראשון, שהשבוי שהשתחרר אינו מברך כלל, והתמיהה השניה מה טעם שחבירו מברך. ולפ"ז אין רא"י מדברי הלקט יושר שהאסיר אינו צריך לברך, אלא שתמה על כך שאחרים מברכים.

ובהא נחתינן לדינא לדעת מרן שליט"א – היוצא מבית האסורים כשאין בזה סרך נפשות לא יברך הגומל אך יש מקום לומר שיברך מתיר אסורים.

סימן נג

בענין ברכת שהחיינו
על בגד ופרי חדשים

על אודות שאלותיך – בענין ברכת שהחיינו, הנני בא על סדר השאלות.

א. האם על קניית כל בגד מברכין שהחיינו – כידוע ברכת שהחיינו נקבעה על קניית בגד חדש שהוא בגד חשוב. ומסתבר שהדבר

משתנה לפי העת והזמן, ואף לפי הקונה, וכמבואר בשו"ע (רכג ס"ו) שעל דבר שאינו חשוב כ"כ אין לברך עליו שהחיינו, ואם הוא עני ושמח בהם, יברך. וראה בשו"ת הרדב"ז שכתב שלאדם עשיר כלים שכאפס תוהו נחשבו לו לא יברך והובאו דבריו במג"א (סק"י), ור"ע בתרומת הדשן (סי' לו) ובפרמ"ג (שם) בביאור דעת התוספות (ברכות נט ע"ב ד"ה ור"י), וראה מ"ש בשו"ת אגור"מ (או"ח ח"ג סי' פ) שמחלק לגבי ברכת שהחיינו בין טלית קטן לטלית גדול – שטלית קטן לא חשיב בגד חשוב, ובסיום דבריו כותב שמי שחשוב לו הטלית קטן שאני (וכשעשו ראשית הגז אצל מרן רבינו שליט"א, בירך שהחיינו על ט"ק אולם אפשר דהתם הוי לצרופי עשית המצוה ודו"ק). הרי דתפס לדבר פשוט, שברכת שהחיינו על בגד חדש מברכין רק על בגד חשוב, וכי החשיבות נמדדת לפי כאו"א. ומשום כך מצאנו שבבין המצרים יש מקילים ללבוש בגד חדש שאינו חשוב (עה"ש תקנא ס"ח), דהא כל האיסור הוא משום ברכת שהחיינו (ראה מ"ב ח"א מה"מ ואכמ"ל).

